

6. Az idegen nyelvre való fordítási gyakorlatok teljesen kizárandók és a modern nyelvek tanításában az anyanyelvre való fordítások is megszorítandók.

7. A helyes kiejtésre, az értelmes olvasásra és előadásra az egész tanfolyamon végig főszűly fektetendő.*

Budapest.

THEISZ GYULA.

A LEÁNYOK IRODALMI TANÍTÁSÁRÓL.

Azt hiszem, nincs egész oktatásügyünkben gyorsabb és alaposabb *orvoslást* igénylő kérdés, mint általában az irodalom tanításának kérdése. Ez van nálunk leginkább elhanyagolva, vagyis jobban mondva egészen tévútra terelve, a lelki képzés legnagyobb, helyrehozhatatlan kárára.

Közvetetlen tapasztalataim alapján ítélhetek e kérdésben, mivel két országban, Francia- és Magyarországon foglalkoztam tüzetesebben a tanügygyel, hallgattam mások tanítását s tanítottam nyilvánosan magam is; nyolcz éven át Franciaországban, a hol nevedtem is, aztán tizenöt évig Magyarországon. Hangoztat-

* Jelen dolgozatom megírásánál a fent idézettek kivül még a következő munkákat használtam:

Bierbaum: Die analytisch-direkte Methode des neusprachlichen Unterrichts. Cassel. Kay. 1887.

Franke: Die praktische Spracherlernung. Heilbronn. Henninger. 1884.

Schröer: Wissenschaft u. Schule in ihrem Verhältnisse zur praktischen Spracherlernung. Leipzig. Weigel, 1887.

Kühn: Der französische Anfangsunterricht. Bielfeld u. Leipzig, 1887.

Kühn: Zur Methode des französischen Unterrichts. U. o.

Walter: Der französische Klassenunterricht. I. Unterstufe. Marburg, 1888.

Ohlert: Die fremdsprachliche Reformbewegung (mit besonderer Berücksichtigung des französischen). Königsberg, 1886.

Münch: Zur Förderung des französischen Unterrichtes. Heilbronn. Henninger, 1883.

Weitzenböck: Zur Reform des Sprachunterrichtes. Wien. Groeser, 1888.

Wendt: Encyclopædie des französischen Unterrichts. Hannover, 1888.

Perthes: Zur Reform des lateinischen Unterrichts. Berlin, 1886. 1—4. füzet.

Paulsen: Das Realgymnasium und die humanistische Bildung. Berlin, 1889.

Petz Gedeon: Az idegen nyelvek tanításának módszeréről. Program-értekezés.

ják ugyan nálunk, hogy a tanításban: «*az ész fejlesztésére, a szív és jellem képzésére is súlyt kell helyezni*». De ezt csak hangoztatják, tenni — tisztelet a kivételeknek — nem teszik. Franciaországban megfordítva áll a dolog, nem hangoztatják annyit, de sokkal inkább teszik. Mert mi által lehet leginkább a képzelem-, szív-, jellemképzést előmozdítani a tanításnál? — A történelem és irodalom helyes tanítása által.

És most, engedje meg nekem a szives olvasó, hogy elmondjam röviden, mikép tanítják nálunk *általában* és mikép tanítják *általában* Franciaországban az irodalmat, mert én most csak az irodalom kérdésére akarok szorítkozni.

Nálunk irodalom-tanítás ürügye alatt először is *nyelvtant* tanítanak, *helyesírást*, a mi szükséges, szó sincs róla, de a képzelem-, szív-, jellem fejlesztésére semmi, legkisebb befolyása sincs. Már pedig a gyermeknél legalább is a képzelem fejlődik, ezt kell táplálni, helyes irányba terelni, ha a gyermek érdeklődését meg akarjuk nyerni. Most, az igaz, felhagytak avval a képtelen aberrációval, hogy elmélettel nyaggassák a gyermeket első lépéseinél a szellemi világ küszöbén, azaz nem kezdik hátulról a tanítást, a nyelv bölcsészetével; a kis gyermek oktatásánál, ki még csak úgy beszél, mint a hogy a madár énekel, elhagyják most a száraz, elvont elméletet. De bizony gyakorlatilag is rendkívül emészthetetlen a *nyelvtan egymagában*, valamint a *helyesírás*; mind ez túlságos száraz a gyermek benső világa első megalkotására és így céltalan. Bizonyítja ezt az a tapasztalat, hogy a lelkiismeretesebb tanítás mellett sem tanulja meg a növendék nálunk sem a *nyelvtant*, sem a *helyesírást*, és a negyedik sőt a hatodik elemi osztályból kilépve, sem tud hibátlanul írni magyarul, holott a magyar helyesírás gyermekjáték például a francia helyesíráshoz képest, a mely még a francziának is rendkívül nehéz.

Budapesten magánintézetemben, Kolozsvárt a felsőbb leányiskolában akárhány elemi oskolát végzett növendéket kaptam kezem alá, kik semmikép sem tudtak anyanyelvükön helyesen írni.

Már pedig minden érdeklődő végig lapozgathatta az 1889-ki világiállításon Párisban, az elemi iskolákból, előleges jelentés nélkül, elszedett irkákat, alig lehetett azokban helyesírási hibát találni. Nem csak orthographia tekintetéből, hanem az irányra nézve is egész helyesen, művészi érzékkel voltak e fogalmazások írva. Bámulatba ejthettek bárkit is. Pedig iskolai dolgozatok voltak, a

magok eredeti alakjukban. A törvény egyenesen megtiltja a tisztázást ezen iskolákban.

A ritka előhaladás onnan ered, hogy a francia növendéket nem nyaggatják száraz nyelvtannal és helyesírással, sem elméletben, sem gyakorlatban. Minthogy a képzelem által lehet a gyermek szívéig, értelméig jutni, épen a képzelemhez fordulnak. Alig tud becsületesen olvasni, megértve annak értelmét, a mit felolvasott, felhasználják épen azt az erőt, a mely magától kínálkozik a növendékben és képzelmének nyujtva táplálékot, kötik le figyelmét és ebben valódi mesterek, művészek.

Kérdik például tőle: *szereti-e* az ő értelméhez mért mesét vagy elbeszélést, melyet hangosan elolvasott és *miért szereti?* vagy *miért nem szereti?* Ez már aztán érdekli a gyermeket, gondolkozótehetsége, izlése, képzelve, szíve, minden föl van nála ébresztve, megtanul számot adni maga magának saját benyomásairól, emlékező tehetsége pihen, vagy egészen szabadon működik közre. Az ily előadást szereti aztán igazán a gyermek, a hol ő nemcsak *passiv*, hanem *activ* szerepet játszik. Művészi érzeket is nyer, és még a helyesírást is hamarább megtanulja. Ha érdekes olvasás közben háromszor-négyszer vagy mondjuk huszszor-harminczszor látja nyomtatva a *mellett* szót, jobban megragad emlékébe, hogy azt két *l*-el és két *t*-vel kell írni, mintha azt neki tizszer papolják nagy laposan és unalmasan, s az egyik fülén behatol ez az igazság a másikon pedig kirepül, mert ez épen nem érdekelheti.

Végre tegyük fel, hogy bevégezte nagy keservesen a nyelvtani és helyesírási cursusokat. Következik az irály-, költészettan és irodalom. Kissé későn; de talán most fognak végre a növendék lelkéhez, szívéhez, képzelméhez, sőt jelleméhez szólni? Hadd lássuk:

«A lelki tehetségek minden embernél más-más arányban vannak elosztva. A velünk született s megszerzett benyomások különfélesége alkotja az ember egyéni felfogását. Az egyéni felfogás más-más gondolatokat kelt az emberben, ennél fogva más-féleképen juttatja azokat kifejezésre is. Azt a sajátos módot, melylyel az ember egyéni felfogását annak céljához képest kifejezésre juttatja, irálnak nevezik az így előállott művet pedig írásműnek» stb. (Dr. Szántó Kálmán Irály és Költészettana polgári és felsőbb leányiskolák használatára.)

Hogy el lehet ragadtatva egy 12 éves leányka ezen *szívemelő*

szellemes magyarázatok hallatára, főképp ha addig csak «kicsi bárány», «kicsi baba», «kicsi felhő» mesterkéltséggel és émelgős ügynevezett gyermek- és leányirodalomból merített szellemi táplálékot vagy pedig rossz regényeket nyelt le titokban, édes apja politikai lapjából vagy édes anyja olvasmányaiból. Most egyszerre megtanulja az irány tulajdonságait, az értelmes irány sajátosságait stb. stb., midőn még azt se tudja jóformán, mi az irány? Mindig *definiókkal* kezdeni, oly tárgyak definiációjával, melyeknek létezését még nem is sejtik! Mily *bűn* a lélek-fejlesztés művészetében!

Aztán jön a verstan. Nemzeti versformák: «A két-métertí sorok közt leggyakrabban előfordulnak: az ősi nyolczas, mely 4-4 ütemből áll, például

Emlékezzünk | régiokról
Az Szittyából | kijöttekről.

Aztán az ősi hatos, mely feloszlik rendszeren 4—2-re, néha 3—3-ra.» (A fentebbi.)

Ez is mennyire érdekelheti a gyermeki kedélyt és mily hasznos a szép érzetének helyes fejlesztésére!

De mind ez még semmi, most jön a java: Halljuk csak a szorosán vett irodalom tanításánál:

«A *határozatlanság* a magyarban többek közt az által támad gyakran, hogy a birtokos-jelző rendszeren éppen úgy viszonyrag nélkül áll, mint az alany, s így néha valamely szó ennek is, annak is vehető; továbbá, hogy tulajdonító ragot vonzó személytelen igék gyakran oly igékkel jönnek összeköttetésbe, melyek szintén tulajdonító ragos kiegészítőt kívánnak magok mellé, s ez által könnyen kétség támadhat a felől, a tulajdonítóragos névszó melyik igéhez tartozik.» (Torkos László: Magyar nyelv és irodalom a felsőbb leányiskolák magasabb osztályai számára.)

S ez mind így megy, mintha a legszárazabb *vegytant* tanítanák; még pedig érdekes kísérletek nélkül! S a vegytan legalább realis tudomány, mely a természet valódi törvényeit keresi, míg az ilyenféle irodalom az utólagos conventiók nehézkes vizsgálata, azaz masszív kőből készült mindent agyonnyomó kupola, oly házra, melynek fedele még nincs sehol, sőt melynek még alapköve sincs becsületesen lerakva.

Mert nem ám az a művelt ember, a ki tudja a *definiációját* pl. a *világosságnak*; hanem az, a ki világos módon ír; nem az, a ki

el tudja *mondani* mi a *fenséges*, hanem a ki *megérzi*.*) Szóval mind ennek a vérben kellene lennie a növendéknél, nem pedig az emlékezőtehetségben. A dolgot magát kell *gyakorlatilag* elsajátítani, nem pedig az elmélet bölcsészeti kivonatát minél bonyolódottabb stílusban elpapolni, és elmagoltatni, hogy nyoma se maradjon, a határtalan unalom emlékét kivéve.

Franciaországban nem is tanítják a középoktatásnál az írásművek nemeit, a mi mind kupola a fel nem épült házra; egy párisi leánylyceumi növendék nem tudja lepereregetni, hogy: «hány főcsoportra osztják az írásműveket, melyek erednek a belsőbb és melyek a szellemi életből?» — hanem ha elolvasnak előtte egy lapot, akár melyik íróból, meg fogja tudni itélni, hogy remekmű-e vagy nem és miért? nem emlékezetéből, hanem saját lelkéből merítve a bizonyítékokat. Mert művészsé tették, eszéhez, szívéhez, képzelméhez szóltak.

Az ügviratokat nem is említem, melyeket nálunk irodalom-tanítás ürügye alatt gyakoroltatnak, hisz az is hasznos, nem mondom (noha az ily száraz dolgot úgy elfeledi később a növendék, mintha soha életében se tanulta volna), de hát a harisnyafoltozás is hasznos, csak hogy a kézimunka órájában kell tanítani, nem pedig az irodalom tanítása közben.

Az irodalom tanítása csakis arra való, hogy leginkább elősegítse az egész tanítás valódi teendőjét, a *lelkeknek szellemi életre való ébredését*, minden növendéket saját geniusa, egyéni tulajdonai, saját én-je megteremtését, s az általános műveltség azon fokának elérését, mely aztán az egész egyedet átjárja, valóban az övé lesz s belőle öntudatlanul is kisugárzik, minden beszédéből, minden mozdulatából, minden tetteiből, élete minden percében. Ezt szalmacsépléssel soha sem érzük el, ha még oly tudományos műszavakkal mondatjuk is el a sok semmit!

Szeretessük meg a fejlődő lélekkel a szépet, a jót, a nemest, hogy legyen elég benső értéke, elég lelki ereje, hogy magának megalkossa saját eszményét és a szerint éljen. S ezt az által érhetjük el, ha művészsé teszszük, fogékonyvá minden szép, jó, nemes, igaz iránt! Ne definiáltassuk tehát vele szárazon, hogy: mi a szép, hanem adjunk neki oda olyat, mit maga is szabadon,

*) Mi azt hisszük, hogy a tanításnak mind a két célra törekednie kell s a *megérzés* magában véve nem elég. A szerk.

Összintén bámulhasson és mi helyes ítéletét, művészi érzékét igazán kifejtse. A sok elmélet helyett olvassassunk vele remekműveket, olyanokat, melyeket mi is szeretünk, imádunk, a melyekben úgyszólván hiszünk. Akkor mi is szeretettel fogunk tanítani, lelkesedéssel, és hiába, e földön még mindig csak a szeretet és lelkesedés képes csodákat teremteni.

DE GERANDO ANTONIA.

NÉPOKTATÁSUNK ÁLLAPOTA A FORRADALOM UTÁN.

(1849—1860.)

Az iskolai évet *félévekre* osztották. Tananyag az I. osztályban az *első félévben*: 1. Bibliai elbeszélések a teremtéstől Mózesig. 2. Szótagok, egytagú szók elemzése hangokra. Hangok, szótagok és szók megjelölése írással; vagyis: betűk, szótagok, egy tagú szavak írása, olvasása táblán. Több tagú szók hangokra elemzése, írása, olvasása. Nagybetűk írása. Átmenet az írott betűkről a nyomtatott betűkre. (Tankönyv: A sárospataki elemi és olvasókönyv. Vezérkönyv: Elemi oktatás a beszéd-, írás-, olvasásban. Mindkét munkát *Hegedűs László* írta.) — 3. Számolás 25-ig; egyesek és tízesek megkülönböztetése. 4. Rövid imák, erkölcsi és illedelmi szabályok. — *A második félévben*: 1. Bibliai elbeszélések Mózesről Salamonig. 2. Tárgynevek (nem és faj különböztetés) mondása, írása, olvasása, betanulása. 3. Számjegyek ismertetése, írása. Fejbeli és írásbeli számvetés százig. (Vezérkönyv: Vezérkönyv az elemi számtanításban tanítók részére.) 4. Erkölcsi történetecskék elbeszélése, az «Erkölcsi és vallásos olvasókönyv»-ből. (Írta: *Hegedűs László*.) Imák, énekek, illedelmi s erkölcsi szabályok. 5. Éneklés egész éven, naponkint a magasabb osztálybeli növendékekkel.

II. osztály *első félév*: Bibliai elbeszélések Salamonról Heródesig. 2. Az elemi olvasókönyvből a tárgyak neveinek, minőségének, tulajdonságainak mondása, írása, olvasása. 3. Számtanból: Összeadás és kivonás fejben és írásban tízesek- és százassal. 4. Rövid erkölcsi elbeszélések. 5. Imák, énekek, illedelmi és erkölcsi szabályok. *Második félév*: 1. Bibliai elbeszélések Krisztus születésétől. 2. Tárgyak részeinek különböztetése, elnevezése. Egyszerű mondatokból alkotott leírások olvasása; tárgyak, állatok, növények stb. leírása. Olvasás. 3. Számtanból: szorzás és osztás kisebb számokkal fejben és írásban. 4. Rövid erkölcsi elbeszélések olvasása. 5. Szent história 1—3. szakasz. 6. Vallásra való bevezetés. 7. Alkalmi könyörgések. 8. Fennálló énekek. 9. Szépírás kezdete példányokról.